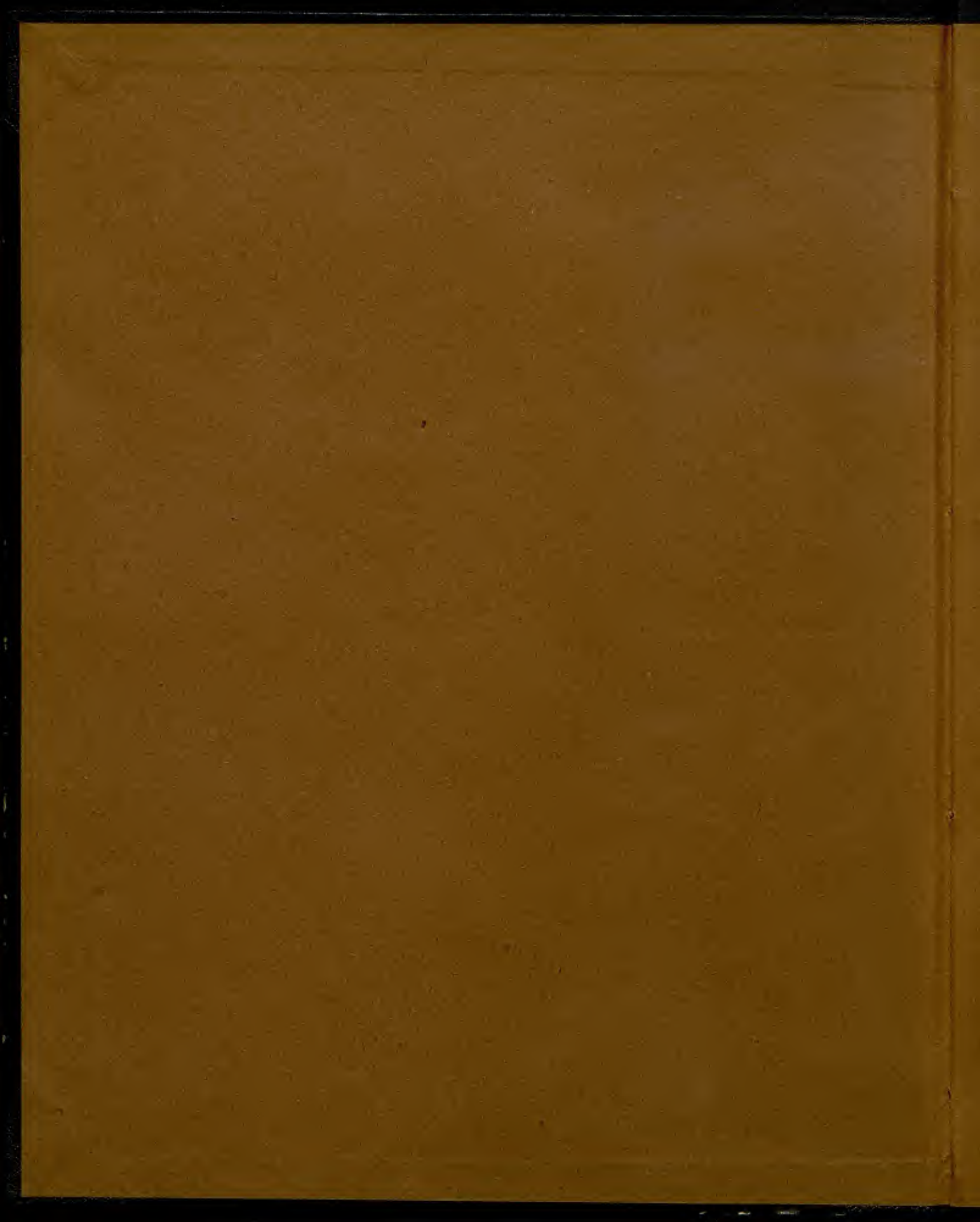
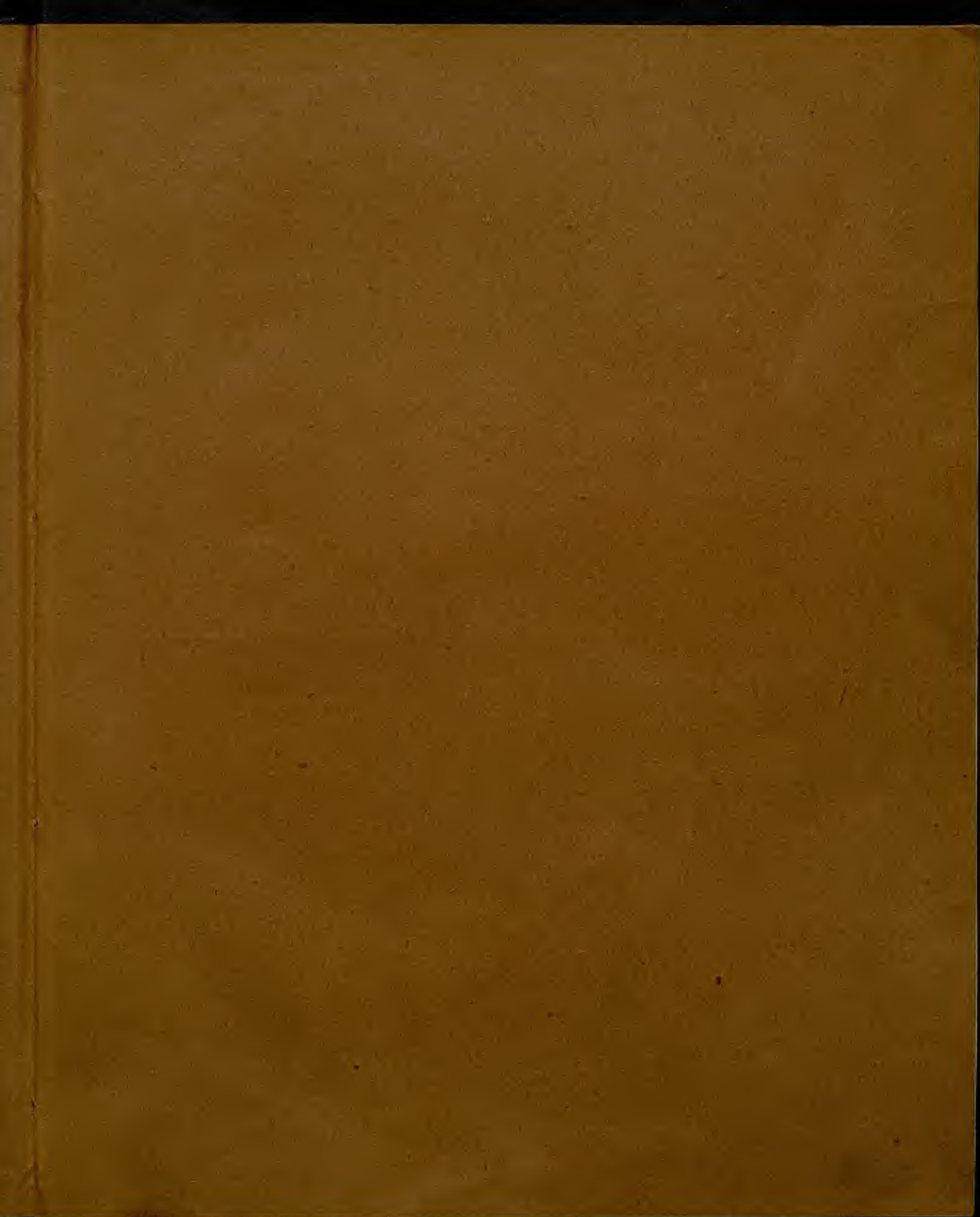

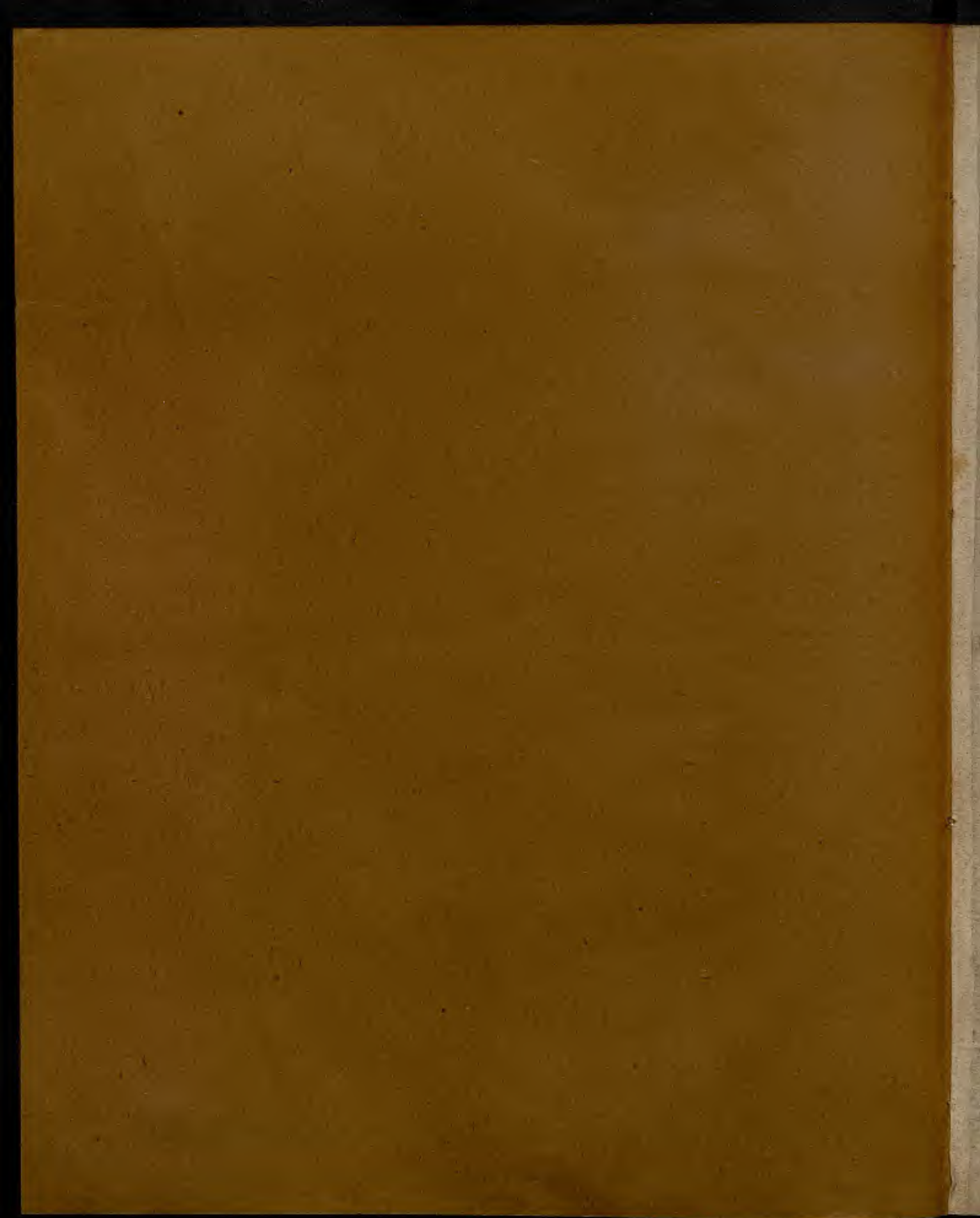
ՃԱՆՈՐՈՒԹԻՒՆԻ
ՎԱճՈՒՊԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

940

Լ. V. 5

ՆԱԵՆՕԹՈՒԹԻՒՆԻՔ

ՎԱՃԱՌԱՆԿՆԵՐՈՒԹԵԱՆՆԷ

ԸՍՏ ՆՈՐ ՏՈՒՄԱՐԻ 28 ԵՒ ԸՍՏ ՀԻՆ ՏՈՒՄԱՐԻ

16 Հոկտեմբերի 1819.

Ընթացք (ՎՐԱՆԱՅ ԿԺՊ քօռսօ) 100 Ֆի. արծաթ. 249. Ֆի. 30 ք. թուղթ:

Վաճառականներուն ընկացելի գիները (խօսքս փահալարը) Վեննա արծաթի սրտի տաներն, ու իրանի
ուրիշ առևտրականները վճարելու հոն տեղերուն բանն սրտիներովը:

Ըմտարտամի 100. թալէռի համար 2. ամիս վաճառով 138 Ֆի. 30 ք. արծ.

Ընկուստայի 100. ընթացիկ ֆ. համար տեսածինպէս վճարուելու (ալիսթա) 99 " 30 ք. "

Համալուսի 100. թալէռ. ֆ. համար 6. շարաթ վաճառով 146 " 30 ք. "

Էօնտոնի ֆունթ սթեռլին ֆ. համար 2. ամիս " 9 " 48 ք. "

Փարիզի 300. Վուանքի. ֆ. համար 2. ամիս " 117 " 45 ք. "

Ոսկն աւարժի գիները, ինչպէս որ իրենք վեննայի փողերանոցը (Լուրաբէնանայն):

Ինչպէս որ իրենք վեննայի փողերանոցը (Լուրաբէնանայն), թէ որ ոսկի
ստիկն ջրին կը հասնի նէ. 88. տրամին կուտան. 302 Ֆի. արծ.

Ետանկ ալ արծաթը ինչպէս վերը ըսի, կը փորձեն արծաթ ստիկն ջրովը 176 տրամին
կը վճարեն. 23 Ֆի. 20 ք. է, ինչպէս 23 Ֆի. 36 ք. արծ.

Լապտանայի պէպս Էրաժ բաներուն գինը:

Եզան մի ֆունթը (որ է 176 տրամ) 15 ք. թուղթ:

Ունիւրի մի " 16 " "

Լաւ մի " 50 " "

Հասարակ մի մի ֆունթը 44 " "

Յորենոյ չափն (մայթցէն) 4 Ֆի. 36 ք. է ինչպէս 7 Ֆի. 15 ք. "

Հաճարի (չաւտար) " 3 Ֆի. է " 4 " 9 ք. "

Պարիկի " 2 Ֆի. 45 ք. է " 3 " 48 ք. "

Ստրասի (իւրաֆ) " 1 Ֆի. 48 ք. է " 3 " 24 ք. "

Իզիլպոտացորենի (մարպուղտայը) (մայթցէն) 3 Ֆի. 30 ք. է " 6 " — "

Հիմա փորձի համար կէս թերթ միայն տպեցինք, թէ որ սկսելու ըլլանք նէ. առաջ
տեսնը ամեն շարաթ մէկ ամբողջ թերթ կը տեսնէք, ու ալ շատ արեւելքէն հասնկած,
ու հոս տեղէն արեւելք քաջած վաճառելու բաներուն գիները, ու պէսպէս խապար-
ներ կը գրենք:

Կայսեր անունն օրը 'ի 4 ամսոյս Ունկա-
րիայ () Ֆէնըսած քաղաքը մեծ բղեղն Յիս-
տինանտոս սպարապետը մէկ մեծ եկեղեցական
հանդիսութիւն մը ընել տրւաւ, ինքն ալ հոն ու
Բէշտա գտնուած հաղարապետներով հա-
րիւրապետներով ու ամեն տեսակ մեծամեծ-
ներով եկաւ: Դամին չորս ղին բոլոր ղին-
ւորները կարգաւ կը կենան, ու գլխաւ Կո-
վաքանէի երգելու ատենը շարունակ թիւ-
ֆէնկներ, ու թօփեր կը նետեն: Ըսանկ ալ
Ժողովողապետական ժամը ձայնաւոր պատա-
րագ ու մեծ հանդիսութիւն կընէ աւագերեցը: Այս
օրը աս Յիստինանտոս արքայական սպարապե-
տը իր սնդանը կը հրաւիրէ բոլոր ան մեծամեծ-
ները:

Ստոյգ խապար 'ի Թանկէնէ (որ է մայ-
րաքաղաք Յիս ըսած Թագաւորուն Լիփրիկա-
ի, որ հիմայ Սառօքքոյն կայսեր ձեռքն է)
'ի 27 է յուլիսի կայսրը կը լինար միշտ Սէր-
վինէց ըսած քաղաքը իր հարէմին քովը բայց
կարծելի, որ 27 ինկերոր ըրանգաւը կը ըմբռն-
այ նէ Յիս ըսած քաղաքը պիտի գայ, ու մէկ
խորհուրդ (տիվան) մը պիտոր ընէ խռովութիւն
վերցունելու, ու իր աթոռը ապահով ծառ-
բայ դնելու համար: Այդի մէկ քանի օր յա-
ռաջ իր բոլոր զորքերուն թռչակ (իւլէֆէ)
տրւած էր ամեն մէկուն 4 1||2 մառօքքոյի ոս-
կի: Որոնց մէջէն քանի մի ապստամբները
Թանկէնէ քիչ մը հեռու տեղաց' կայսերէն
կանչուած էին վտանգաւոր տեղաց պահպա-
նուէր համար, ու չէին եկած, անոր համար
ան չեկողներուն թռչակը պակաս տրւին: Ը-
նտիք ալ 200 ի չափ կը ժողովին՝ ամենը զինա-
ւորած՝ քաղքին մէջը եղաց բոլոր վառօղը ու
խուրչունը, որ միայն խանութները կը գտնու-
ւէր, կը գնեն, ու կը սպանան, որ թէ որ չեն
'ի տար իրենց բոլոր թռչակը նէ՝ զօռով կառ-
նուէր, ու երբոր կիսմանն, որ իրենց գլխաւոր

ըր կուգէ բռնել ղերենք, թիւֆէնկ կը քաշեն
իրեն դէմ, ու խաղաղաբար ծառան 'ի մահ
կը վերաւորեն, գլխաւորին ալ փաթտօցը կը-
զարնեն խուրչունով: Ըս տեսնելով իր պա-
հապան ղինւորները, անոնք ալ ղէնք կը քա-
շեն աս ապստամբներուն դէմ, ու կսկսին պա-
տերազմիլ մէկը մէկու դէմ, որ շատը կը վերա-
ւորին, ու կը մեռնին: Ըս տեսնը բոլոր քաղ-
քը ցրըր ոտք կելնեն, ու ղէնքերով ու սօփա-
ներով կը հալածեն ապստամբները քաղքին
մէջէն: Ըմենը շատ կը վախնան: Հրէաները
բոլոր տունը կը փախչեն, գոնսօններն ալ ի-
րենց արապ ծառաները կը ղինաւորեն: Դանե-
րը բոլոր կը քօցեն վախալով, թէ չըլլայ որ
ապստամբները ալ աւելի դօրանան, գան. ու
որ որ ղէնք կընար գործածել նէ՝ ղիշեր ու ցո-
րէկ պատրաստ կը կենան: Լորկորդ օրը մէկ
քանի հօգի կուգան առանց ղէնքի, թօղութի
կը լինողներն, ու իրենց ստակը կառնուն, իսկ
մնացայցները գեղեցիկ կը ղրլին, ու պղտի տե-
ղերուն շատ մնաս կուտան ու կը թալանեն: Այլ
Կառսար ըսած քաղաքը ալ գերթան, ու
հոն տեղը բնակող հրէաները ու շատ սեւա-
րապներն ալ կը ցրեն, քաղաքը հիմնայտակ
կընեն, ու 14 հօգի ալ կը սպաննեն, ու ա-
սոնց նման շատ տեղեր շատ բաներ կընեն:
Ըսոր համար առիկէն ան ղիէն մենղիներ կու-
գայ թագաւորին, որ աս բանիս համար ծառ-
մը տեսնէ:

Յունիսի 23 ին կը գրէ Համպուրկ քաղ-
քին կաղէթան, Ըս վերը ըսած Սառօքքոյի
կայսրուն մէջը գաւառ մը կայ Արաֆա անու-
նով բարձր լեռներուն վրայ, որ շատ բազմա-
մարդ է: Ըս գաւառին մարդիկները 3. 4.
հարիւր տարիէն պէրի շատ ազատուիներ ու-
նէին, ու ամենեկին տուրք չէին 'ի տար, որոնց
մէջը դտանին շատ հրէաներ, ու շատ հին ու
գօթար գտնուելու բաներ (անթիքա) ու մէկ ար-
ձան մը ալ կայ Յովաբու, որ Ղաւիթ թա-

գաւորին ու մարգարէին սպառապետն էր :
Չիտի Մուհամեթ՝ հիմական կայսեր հայրը
1778ին հոն տեղաց անցնելնին, բնակողները
ղլան վաղեցին, իրեն պաշտօնատէրերուն շա-
տը գերի բռնեցին, իր զօրքերը ցիր ուցան
(տար տաղըն) ըրին, ու ղինքը շատ նեղը խո-
թեցին : Իր գանձը թէպէտ երկու կայսերա-
կան պաշտօնատէրներուն ձառքն էին, որոնց
մէկը հրէայ մը էր, որ կերպիւ (ուսուլով)
մի առաւ զամենը ու Եւրոպիա փախաւ : Ը-
նոր համար տէրութիւնչւան հիմայ կաշխատէր
ասոնք յաղթելու մէկ ձոր մը գտնելու : Ը-
մական կոյսու շարունակ զօրք կը ժողովէր
ղլանին կերթար, անոնք ու կը կը տիրէր ու
տըղաքնին հեռու տեղերը կը խրկէին, ու իրենք
կը պատերազմէին, ու միշտ թշնամի էին մէկ-
զմէկու հետ :

Ըստարի Յունիսի 12. աս կայսեր պատահի
ասոր նման մէկ դժբաղդուն մի ալ, վնդն
ժառանգ տըղան (շահ զատէ) մոլլա Իբրահիմ
աս Սլաֆային հողմերէն անցնելու ատեն
Թիւֆլէթ ըսած քաղաքը երթալու համար,
իւր զօրքերէն երկու սահմըւան ձամբա կը-
հեռանայ. Սլաֆային մարդիկները գիշե-
րով վրան կը վազեն, ղինքը չարաչար կը վի-
րաւորեն, բոլոր գանձը կողոպտեն, ու զեր-
կու տիկնոյս (սուլթանները) գերի կառ-
նուն : Իսկ կայսրն հաղիւ կազատի ի վտան-
գէ գերի իյնալուն, մէկ հրէայ պատանկի մի
ձեռք, որ ծնած էր ֆէս ըսած քաղաքը, ու
կայսեր խաղնատարն էր, վնդն շուտով մէն-
ղել մի խրկեց կայսեր, ու պատահած դժբաղ-
դունը, ու իր վտանգը իմացուց իրէն : Իսկ
ժառանգը (շահ զատէն) երկրորդ օրը արտը-
ւանց կը մեռնի վերքերուն ցաւէն :

Կայսրը շատ կը բարկանայ ու խոր տըտ-
մութեն մէջ կը մտնէ կլաֆացիներուն աս
ըրածին վրայ, կը ժողովէ իր բոլոր բանակը,
երեք գունդ կը բաժնէ, մէկ գունդը ուրիշ

ձամբով Թիւֆլէթ կը խրկէ լերանց մէջը անց-
նելու ու թշնամիները հետեւէն պաշարելու
համար. մէկ ալ գունդը կը խրկէ Սերարային
կողմանէ. ինքն ալ երրորդ գնդով Սլաֆային
շիտակ ձամբան կառնու : Երբոր իմացաւ կայս-
րը որ առաջին գունդը լերանց մէջէն թշնա-
մին պաշարեցին հետեւէն, հրաման կուտայ, որ
ուր որ կը հասնին նէ մարդիկները սրէ անցը-
նեն ու տեղերնին աւրեն ու այրեն : Ինքը
կայսրը կերթայ Սլաֆայի մօտ, լաղմ փորել
կուտայ գետնի տակն ինչւան քաղաքին մէկ
կողմը, վառօդով երկինքը կը հանէ, ու կառ-
նու քաղաքը : Ըն ատենը Թիւֆլէթէն ու
Սերարայէն կուգան յաղթուն լուրերը (խա-
պարները) : Ըն գիշերը, որ յունիսի 18 էր
Սլաֆային լեռները բնակող թշնամիներէն 400,
հոգի կուգան կայսրական զանակը, որոնց մէջը
10, հատ ալ հրէայ կայր իրենց ղենքերովը :
Ըս հրէաները կուգեն կայսեր առջեւ ելել,
վնդն (զիրա) կըսեն մեր գլուխը մեզ զօրով
բերաւ պատերազմը : Կայսրը, որ մէկ հրէի
մի ձեռքով մահաւանէ ազատած էր, ու երկու
տարի յառաջ մէկ հրէայ աղջկան մը հետ
կարգըւած էր, իր զօրքերուն կը հրամայէ, որ
հրէայ գերիները ազատ ընեն, ու ան տասը
հրէաներուն ալ ամեն մէկուն 50. ոսկի պարգև
կուտայ, ու ուրիշ մեծ պարգև մի ալ կը խոստա-
նայ : Երկրորդ օրը հաղարներով գերի կը բե-
րեն, որոնց մէջը կը գտնուին դարձեալ (թէք-
րար) 400. հրէայ : Յունիսի 20 ին կը մտնէ
կայսրը Սլաֆայ, 10. հրէաներուն ամեն մէ-
կուն 1000. ղենուր կուտայ, բոլոր հրէաները,
որ Սլաֆային չորս գին ցրւած կը բնակէին
գտնելու ազատելու համար, ու կը հրամայէ որ
գերիներուն ամենուն աչքը հանեն իրենց
Թիւֆլէթին չարութիւնը, ասանկ կը պատժէ Սլա-
ֆացիները ու ունեցածնին չունեցածնին կառ-
նու :

Ըստ ոսկի արծաթ ու երեք միլիոն զու-

քուշն արժողութիւնը կովեր, եղեր ոչնաւներ կը բերեն, ու 8000. գեղեցիկ ձիեր: Կանայք ու տղաք որ գերի առած էին (Թատլա ու Թէֆլէթ կըսանին, ու մէջերնին չխտար հրէայ կանայք ու տղաք կը գտնեն նէ, Սէքվի նէջ կը խրկեն, ու հոն տեղաց քաղաքապետին (այսանին) հրաման կերթայ, որ ինչ որ պէտք կը լինէ անհրէայ կանանց ու տղոց, կայսրաւ կան գանձէ արեւ:

Ըս յաղթուն վրայ Սառքոյի մայրաքաղաքը, ու ուրիշ քաղաքները Թօփեր Թիւֆէնկներ նետելով շատ մեծ ուրախութիւն, ու կայսրը քիչ մը կը մոռնայ իր սիրելի տղուն մահը:

Սերջը աս ալ ստոյգ (սահիհ) կիմանայ, որ աս բաները իր եղբորորդին գլխին տակէն են եղեր, վազն եղբորորդին կուզէ եղեր կայսրը սպաննել տալ, ու ինքը ըլլալ կայսր, իր տղան (շահգատէն) ալ գիտէ եղեր աս բաները, ու հօրմէն ծածկերէ:

Ըմերիկայի մատուցները շատ ժամանակէն պերի կը պատմեն, որ հոն տեղաց ծովուն մէջը մէկ ջրի օձ մի մեծցեր է մէկ սահման ճամբու երկայնութիւնը: Հիմայ կը բռնեն մէկ ձուկ մի շալէ անուշով՝ խալխան ձկի ձևով, ու գլխուն վրայ 4 կմ 5 մահմուդով, ու ինքն մէկ տան մեծութիւն: Իսկ մէկ հաւատարիմ մարդ մը պատմեց, որ Ըմերիկայի հիւսիսային կողմը երկայն կը լինենրուն առջևը մէկ հատմը ալ բոններ են ան ձկէն երեք խաթ՝ մեծ տան մը մեծութիւն:

Ըս տարի Սպանիայի Քատիքսըսած քաղաքին մէջը մէկ հիւանդութիւն ընկած էր դեղին տենդ (սարը սըտմա) անուշով, որ հիմա ալ սաստկացաւ, ու Քսէսէս ըսած քաղաքն ալ

ինկաւ: Սարքութէ պահապանը հրաման հանեց, որ աս ցաւուն մէկ ճար մը գտնեն, որ չխտարածի: Քատիքս քաղաքին բարեպաշտ տիկնայքը (խաթունները) մէկ ընկերութիւն մը շինեցին իրենց մէջը՝ աս հրամանը կատարելու, ու ան սաստիկ հիւանդութիւն մէկ օգնութիւն ընելու: Սէկը մէկալը գեղերը փախան, հիւանդները իրենց խարժովը հիւանդանոցները խրկեցին, վրանին բժիշկներ կարգեցին, ու ողբերուն հիւանդներուն հետը հաղորդակցութիւն կտրեցին: Հիմա նոր խապարներուն կէօրէ 15-օն ըսած կղզին Սեպակմբիրին 15-է ինչ ման 18ը 1200 հիւանդի մեղէն 203 հոգի մեռած են. ու Քատիքս ի 17-է սեպտ. մինչև 20ը 182 հոգի մեռած են:

Փարիզու Սիւնիլէօս ըսած կաղէթան ամսոյս 10 նին կը գրէ, թէ Թադաւորը անցած ամսը ան 29ին մէկ կարգաւորութիւն մը կընէ, որ պզտիկ զինուորները, որ 1816 ինչ 1817 տներ նին գացած էին, ու ինչ ան հիմայ տունէն էին, հիմայ դարձեայ զինուորուն դառնան. ամեն մէկը իր ծնած տեղէնը լէգէօնը (օրթան) բաժանելին: Աւ աս բանս ինչ ան Երյեմիքի 15ին լըմնցած ըլլայ:

Ըս ամսուս առաջին օրերը մէկ կին մը կուգայ Գուանքֆուլթ ըսած քաղաքը իր աղջկանը հետ (տէնվալտ ըսած տեղէն): Իր աղջիկը 80 տարեան ու ինքը 111 տարեան երկուքն ալ շատ ուժով ու առողջ. այնչափ հեռու տեղէն ոտօք քայլելով եկած են, ու օրը 12 ժամ (սահաթ) քայլեր են: Ըմեն օր կը պտըտին քաղաքին մէջը, քաղաքը շատ ողորմութիւն կուտան իրենց, ու շատն ալ տներ նին կը հրաւիրեն կոր կերակուր ու տեղու համար:

